

سلیم قُبعین و کتاب عبدالبهاء و البهائیه

وحدید رأفتی

سلیم قُبعین Selim Cobain از ادباء و روزنامه نگاران بنام عرب و مؤلف کتاب عبدالبهاء و البهائیه است. او بسال ۱۸۷۰م در ناصره متولد شد. دروس ابتدائی را در مدرسه روسی به اتمام رسانید و پس از ادامه تحصیل از «دارالمعلمین الروسیه» فارغ التحصیل گردید.

سلیم قُبعین یکی از ارباب معروف قلم در عصر خود بود و در غنای نهضت ادبی در فلسطین و جهان عرب مؤثر واقع گشت. او مخصوصاً در آشنا نمودن اعراب با ادب روسی نقشی عمده ایفاء نمود. سلیم قُبعین در سال ۱۳۱۵ ه. ق / ۱۸۹۷م به قاهره هجرت کرده در آنجا با ناشرین جراید مصری نظیر المقطم و المؤید و الاخبار همکاری داشت و در نشر جریده المحروسة نیز مشارکت نمود. قُبعین در حیات فرهنگی خود ناشر مجلات دیگری نیز بود، از جمله این مجلات عروس النیل و الاسبوع و الاخاء را می‌توان نام برد. (۱)

فعالیت مهم دیگر سلیم قُبعین غیر از روزنامه‌نگاری ترجمه آثار ادبی رجال ادب روسی نظیر پوشکین، گورکی و تولستوی از زبان روسی به زبان عربی است. (۲)

ارتباط مهم و اساسی سلیم قُبعین با امر بهائی از طریق تألیف کتاب عبدالبهاء و البهائیه است که در سال ۱۹۲۲ میلادی در ۱۹۲ صفحه در مصر بطبع رسیده و قُبعین پس از عنوان عبدالبهاء و البهائیه در همان صفحه عنوان چنین نوشته است:

«الفه و جمعه سلیم قُبعین قیاماً بواجب الاخلاص و اعترافاً بفضل الانسانیة الطیب الذکر السید عبدالبهاء.»

آنچه از نظر معارف بهائی دارای اهمیتی و فیر است آن که کتاب سلیم قُبعین بی‌شک یکی از مهمترین آثاری است که بزبان عربی در باره حضرت عبدالبهاء طبع و انتشار یافته است. سلیم قُبعین در مقدمه کتاب که به تاریخ ۲۱ فوریه ۱۹۲۲م مورخ می‌باشد از جمله به این مطلب تصریح می‌کند که ادیان بمنزله غذای روحانی برای عالم بشریت است و امر بهائی روح مقدس عظیمی است که شقاوت و فساد موجود در کره ارض را به سعادت و خیر عمومی مبدل خواهد ساخت. قُبعین پس از مقدمه خود تاریخچه ظهور حضرت باب و امر بهائی را که به قلم جناب ابوالفضائل مرقوم و در مجله المقتطف به طبع رسیده بود نقل نموده است. سپس شرحی از احوال حضرت عبدالبهاء به قلم توفیق افندی غریب و شرح حال دیگری به قلم شیخ فرج‌الله زکی الکردی در کتاب انتشار یافته و صفحات ۳۸ تا ۴۰ آن به توضیح شمه‌ای از تعلیم اجتماعی امر

مبارک اختصاص پیدا نموده است. سلیم قُبَیعین خود نیز شرحی در باره اسفار حضرت عبدالبهاء به غرب مرقوم داشته و متن خطابات حضرت عبدالبهاء را که در دانشگاه اکسفورد و مجمع یهودیان سانفرانسیسکو و هتل پلازا در واشنگتون القاء فرموده‌اند نقل نموده است.

صفحه ۸۰ - ۹۲ کتاب قُبَیعین به درج لوح لاهه اختصاص یافته و نطق حضرت عبدالبهاء در دانشگاه استانفورد در صفحات بعدی به طبع رسیده است. کتاب عبدالبهاء و البهائیه شامل مقاله‌ای به قلم فیلیپ حتی (Philip Hitti) در باره امر بهائی در امریکا و چند فقره از مکاتیب حضرت عبدالبهاء خطاب به بعضی از احبای امریکائی است.

مقاله عبدالرحمن البرقوقی در باره حضرت عبدالبهاء در صفحات ۱۱۱-۱۱۵ به طبع رسیده و سلیم قُبَیعین صفحات بعدی کتاب خود را به نقل "اقوال العظماء و العلماء عن البهائیه و عبدالبهاء" اختصاص داده است. در این بخش اظهار نظر کسانی نظیر محمد علی پاشا، وامبری (۳) و شیخ محمد عبده به نقل از مجله الاهرام در باره حضرت عبدالبهاء و امر بهائی بطبع رسیده است. صفحات بعدی کتاب قُبَیعین به "رسائل حضرة عبدالبهاء الى عظماء المصريين" اختصاص یافته و در این بخش الواح حضرت عبدالبهاء خطاب به شیخ محمد عبده، شیخ محمد بخیت، عثمان پاشا مرتضی و خلیل بک ثابت، محرر جریده المقطم درج شده و سلیم قُبَیعین یکی از الواح حضرت عبدالبهاء را نیز که خطاب به شخص او عزّ صدور یافته در این بخش مندرج ساخته است.

صفحات بعدی کتاب سلیم قُبَیعین به درج قصیده نقولا افندی بدران در شرح خلاصه مبادی امر بهائی و اظهار نظر امیر جورج لطف‌الله در باره ملاقاتش با حضرت عبدالبهاء اختصاص یافته و شرح صعود حضرت عبدالبهاء و مراسمی که در چهلمین روز صعود آن حضرت برپا شده و متن نطق خطباء و مراثی ادبای عرب پس از صعود حضرت عبدالبهاء در کتاب مندرج گردیده است.

در آخر کتاب شرح مختصری از احوال حضرت ولی‌ام‌الله به عنوان جانشین حضرت عبدالبهاء مندرج گشته و سلیم قُبَیعین شرح احوال و مساعی و مراتب علمی جناب ابوالفضائل را که بقلم محمد توفیق قریب نگارش یافته درج نموده و کتاب را با نقل تقاریظی که درباره کتاب او نوشته شده به اتمام رسانده است.

با مطالعه رئوس مندرجات کتاب قُبَیعین اهمیت کتاب او در ارتباط فرهنگی و مذهبی امر بهائی با جهان عرب و نیز ارتباط عاطفی و فکری حضرت عبدالبهاء با رهبران اجتماعی و ادبی عرب در خاورمیانه کاملاً محسوس می‌گردد و تأثیر شگرف مناقب، محامد و فضائل آن حضرت را بر حیات فرهنگی نخبه‌ای از اهل بصیرت در این منطقه از عالم واضح و آشکار می‌سازد.

از طرف دیگر کتاب عبدالبهاء و البهائیه آینهٔ اخلاص، ارادت و محبت عمیق و ستایش‌آمیز سلیم قُبَیعین به حضرت عبدالبهاء است. حضرت عبدالبهاء نیز در الواح عدیده‌ای که باعزاز او صادر شده سلیم را با عناوینی نظیر "ایها الخل الوفی الواجب الاحترام" و "ایها الحبيب الوفی و الصدیق الحمیم المحترم" و "ایها الشهم الجلیل" ستوده‌اند و از مساعی و اقدامات او در نشر حقائق و اشاعه اصول و تعالیم امر مبارک قدردانی و اظهار امتنان فرموده‌اند.

از آنچه مرقوم شد نسبت به اهمیت و مندرجات کلی کتاب سلیم قُبَیعین آشنائی اجمالی حاصل گشت، مطالعهٔ جزئیات مطالب مندرجه در کتاب البته موکول به مطالعهٔ آن است و این مقام را مجالی برای شرح و بسط آنها نیست لذا به شرح مختصری دربارهٔ شخصیت علمی و فرهنگی چند نفر از نفوسی که آثار آنان در کتاب سلیم قُبَیعین به طبع رسیده اکتفا نموده و خوانندگان گرمی را به مراجعه به کتاب دعوت می‌نماید.

از جمله آن نفوس آرمینیوس وامبری (Arminius Vambery ۱۸۳۲-۱۹۱۳) است که در دانشگاه بوداپست استاد السنه شرقی بود و در هنگام سفر خویش به فلسطین در ایامی که جمال قدم در سجن اعظم محبوس بودند از دور هیکل اطهر را زیارت نمود. وامبری که صاحب آثاری نظیر *Arminius Vambery, His Life and Adventures, written by himself* (London, ۱۸۸۴) و *The Story of My Struggles* (New York, ۱۹۰۴) می‌باشد، در سفر حضرت عبدالبهاء به بوداپست به محضر مبارک تشرّف حاصل نمود و در اثر ملاقات با آن حضرت مجذوب هیکل اطهر و تعالیم امر مبارک گشت. وامبری در نامه‌ای که به حضور حضرت عبدالبهاء ارسال نموده و ترجمهٔ عربی آن در کتاب قُبَیعین به طبع رسیده ضمن تصریح به زیارت جمال قدم به صراحت چنین مرقوم داشته است که ادیان عالم در دست حکّام و زعمای ملل به آلات ظلم و طغیان تبدیل شده و تبعیّت از آراء و افکار حضرت عبدالبهاء راهی برای خلاصی از شرّ نتایج حاصله از ادیان عتیقه است. وامبری در نامهٔ خود احترام و اخلاص خویش را به مرام و مبادی مورد اعتقاد حضرت عبدالبهاء اعلام داشته و از خداوند مسئلت نموده است که به او عمر طولانی دهد تا بتواند به آرزوی خود که خدمت به حضرت عبدالبهاء است قیام نماید.

شیخ محمد عبده (۱۸۴۹-۱۹۰۵) که اظهار نظر او دربارهٔ حضرت عبدالبهاء و یکی از الواح آن حضرت خطاب به او در کتاب سلیم قُبَیعین درج شده از فارغ التحصیلان دانشگاه الازهر و از دانشمندان شهیر عالم عرب است. او در سال ۱۸۹۹م مفتی دیار مصر شد و صاحب مقالات و تألیفات عدیده است و از جمله بزرگترین شارحین نهج البلاغه محسوب می‌گردد. (۴)

بر اساس نوشته سلیم قُبَیعین شیخ محمد عبده عریضه‌ای به حضور حضرت بهاء‌الله نوشت و آن حضرت امر فرمودند که حضرت عبدالبهاء در جواب او مکتوبی مرقوم فرمایند. همان طور که اشاره شد سلیم قُبَیعین متن عربی مکتوب حضرت عبدالبهاء را در کتاب خود نقل نموده است. در

این مکتوب فصیح حضرت عبدالبهاء عیده را با عبارت "الفاضل الجلیل ذوالمجد الاثیل" مخاطب ساخته به او به این مضمون چنین می‌فرمایند که شرط عروج به اوج علی توجه به شئون و مقتضیات این عصر جدید و مشاهده نور هدی است. سپس از او دعوت می‌فرمایند که لباس کهنه و عتیق را بیندازد و خود را به حلال تقدیس بیاراید و قصد ملکوت رحمانی کند و الحان طیور قدسی را استماع نماید. در فقره دیگری از این لوح منیع شیخ محمد عبده به آن دعوت شده است که در احوال سلف تفکر نماید و به بنای بنیانی متین پردازد و در این قضیه فکر کند که ملت بیضای اسلام چگونه می‌تواند به روح نباض و منزلت سابق خود فائز گردد. پاسخ حضرت عبدالبهاء به این مطلب آن است که چنین امری جز به قوه ملکوتی الهی امکان‌پذیر نمی‌باشد.

شیخ محمد بخیت (۱۸۵۴-۱۹۳۵) که لوح حضرت عبدالبهاء خطاب به او نیز در این کتاب طبع رسیده مفتی اعظم دیار مصر و یکی از بزرگترین فقهای عالم عرب در عصر خود بود. او نیز در الازهر درس خواند و استاد آن معهد عظیم علمی شد و به عالی‌ترین مقام قضاوت در امور شرعی دست یافت. بخیت از معارضین سر سخت اقدامات اصلاح طلبانه شیخ محمد عبده بود و صاحب چندین کتاب معتبر در علوم شرعی و فقه اسلامی است. (۵)

حضرت عبدالبهاء در لوح بخیت که در صفحه ۱۲۸-۱۲۹ کتاب عبدالبهاء و البهائیه به طبع رسیده او را به عبارت "التحریر الجلیل و الفاضل النبیل" مخاطب ساخته و به افصح عبارات و ادقّ تعابیر و اشارات ضمن تجلیل از مقام حضرت محمد رسول الله با عنوان "خاتم النبیین" به این نکته تصریح می‌فرمایند که از دین محمدی جز تقالید باقی نمانده و قرآن عظیم مهجور واقع شده است. سپس به اصل لزوم تغییر و تبدیل اشاره نموده چنین می‌فرمایند که هر شیء به مرور قرون و اعصار به فتور می‌گراید مگر فیض الهی که در ممر اعصار و دهور مستمر است. سپس با ذکر آیه قرآنی که می‌فرماید "و قالت الیهود یدالله مغلوله غلت ایدیههم" (۶) به تلویح ابلغ از تصریح اشاره می‌نمایند که دست خدا در اعزاز رسل الهیه بسته نبوده و باید از خداوند مسئلت نمود که صبح هدی بدمد و حیات جدید به نفخه‌ای دیگر در عالم وجود دمیده شود تا هبوط به صعود تبدیل گردد و عظام رمیمه جان و روان تازه گیرد.

عبدالرحمن البرقوقی (۱۸۷۶-۱۹۴۴) که مقاله او درباره حضرت عبدالبهاء در کتاب قُبعین به طبع رسیده از ادبای بنام مصر و صاحب مجله البیان بود. این مجله مقبول و مطلوب اهل علم و ادب در سراسر عالم عرب و محل توجه جمیع ادبا و اهل قلم بوده و شخص برقوقی در سبک نگارش خود بزبان عربی به نیکوئی عبارات و متانت اسلوب مشهور است. او همچنین صاحب چندین کتاب معتبر در علوم ادبی و تمدن اسلامی است و دیوان صنادید شعر و ادب عربی نظیر منتبئی را شرح و تفسیر نموده است. (۷) ذیلاً یکی از الواح حضرت عبدالبهاء خطاب به عبدالرحمن برقوقی را که حاکی از مقام او و اهمیت مجله البیان می‌باشد مندرج می‌سازد:

مصر

حضرة الفاضل الجليل صاحب مجلة البيان جناب عبدالرحمن افندی البرقوقي

ایها الفاضل الجليل انی اطّلت بالمقالات الضّافیة الذّیل فی مجلة البیان اثر قلمکم السّیال و لا شکّ انّ تلك العبارات منبعثة عن خلوص منزّه عن الاعراض و الأغراض و أنّما هی سنوحات حقیقیة بریئة عن کلّ علل ابتلی بها اکثر اصحاب الأقلام و لکنّ الله سبحانه و تعالی یحقّق الحقّ بقوّة البرهان الصّادرة من مجلة البیان و الله یتّم نوره فاسئل الله ان یجعلک آية الهدی و رایة الملاء الأعلى بین الوری و علیک التّحیة و الثّناء.

شخص دیگری که مقالاتش در باره حضرت عبدالبهاء و جناب ابوالفضائل در کتاب سلیم قُبعین به طبع رسیده محمد توفیق غریب است که نام او به صورت قریب نیز در کتاب سلیم آمده است. محمد توفیق کسی است که با حضرت عبدالبهاء کراراً مکاتبه داشته و در یکی از آثار آن حضرت به خطاب "جناب محمّد توفیق افندی قریب لا غریب" مخاطب گشته و سپس خطاب به او چنین فرموده‌اند: "ایها المنجذب بنفحات الله ان کلمة القرية خیر من کلمة الغربة فلأجل ذلك یخاطبک به ..."

و در لوحی دیگر خطاب به او چنین می‌فرمایند: "ایها المقبل الی الله ان کلمة القریب تدل علی القرب أنّما هذا مقبول عندالله ..."

آنچه در باره کتاب سلیم قُبعین به اجمال مرقوم شد برای نشان دادن اهمیت تاریخی کتاب او و آشنائی سطحی با مندرجات آن کافی بنظر می‌آید. نکته آخر آن که سلیم قُبعین هشتاد و یکسال زندگی نمود و در سال ۱۹۵۱ میلادی به رحمت ایزدی پیوست. غیر از شرافت و منقبت مساعی جمیله‌ای که سلیم قُبعین در عالم ادب و روزنامه نگاری می‌ذول داشته او را این فضیلت کم نظیر حاصل آمده است که در بین زعمای اهل قلم در عالم عرب مخاطب آثار عدیده از قلم حضرت عبدالبهاء قرار گیرد که از جمله آنها لوح منیع مبارک ذیل است:

مصر

حضرة سلیم افندی قُبعین

ایها الخلّ الوفیّ الواجب الاحترام

انّی لازال اذکرک و لاناسک و ارجو من الله رقیک و لقیاک الحبّ اذا استمرّ یسری کسریان الروح فی الأبدان فیتمکّن من انقلب تمکّن النور من البصر فلأجل ذلك کلّ ما خطر شخصکم بقلبی احبّ ان اخاطبکم بلسانی و قلمی و قلبی و ادعوالله ان یجعل الختام مسکا ای الی آخر نفس من الحیة و نحن علی الوفا و الثبات و علیک التّحیة و الثّناء.

يادداشت ها

- ۱- برای ملاحظه صورت مجلاتی که سليم قُبَيعين مباشرت به نشر آنها نموده است به کتاب زهير غنايم عبداللطيف غنايم موسوم به لواء عكا (بيروت: مؤسسة الدراسات الفلسطينية، ۱۹۹۹م)، ص ۳۰۴-۳۰۵ مراجعه فرماييد.
- ۲- برای ملاحظه صورت آثار سليم قُبَيعين می توان به کتاب يوسف اليان سرکيس موسوم به معجم المطبوعات العربية و المعربة (مصر: سرکيس، ۱۹۲۸م)، ج ۲، ستون ۱۴۹۳-۱۴۹۴ و نیز به کتاب لواء عكا مراجعه نمود.
- ۳- برای ملاحظه شرحی درباره آرمينيوس وامبری مراجعه فرماييد به کتاب جناب محمد علی فيضي: حیات حضرت عبدالبهاء (لانگنهين: لجنه نشر آثار، ۱۹۹۴م)، صص ۲۴۵-۲۴۸.
- ۴- برای ملاحظه صورت آثار شيخ محمد عبده به کتاب معجم المطبوعات العربية و المعربة (ج ۲، ستون ۱۶۷۷-۱۶۷۹) مراجعه فرماييد.
- ۵- برای ملاحظه صورت آثار شيخ محمد بخيت به کتاب معجم المطبوعات العربية و المعربة (ج ۱، ستون ۵۳۸-۵۳۹) مراجعه فرماييد.
- ۶- آیه قرآنيه آيه شماره ۶۴ در سورة مائده است. برای ملاحظه شرح جمال قدم درباره اين آيه به کتاب ايقان (لانگنهين: لجنه نشر آثار، ۱۹۹۸م)، ص ۹۰-۹۱ مراجعه فرمائيد.
- ۷- برای ملاحظه شرح احوال و صورت آثار عبدالرحمن البرقوقي به کتاب خيرالدين الزركلي موسوم به الاعلام (بيروت: ۱۹۶۹م، ج ۴)، ص ۸۱-۸۲ مراجعه فرماييد.

سليم قُبَيعين - مؤلف الكتاب